

Висновки

1. Існуючі методологічні підходи до оцінки економічного потенціалу міст та регіонів дозволяють визначити бажані кількісні орієнтири в їх соціально-економічному розвитку, але не враховують наявні можливості та напрями їх зміни в майбутньому, а відповідно, потребують подальшого розвитку.

2. Автором запропоновані методологічні підходи до формування матриці вибору стратегії економічного зростання міст і регіонів, що ґрунтується на порівнянні показників стратегічного відгуку й внутрішнього потенціалу. Це дозволяє виконувати оцінку наявного й перспективного економічного потенціалу міст і використовувати одержані дані як подальшу основу для розробки довгострокових стратегій, напрямів і заходів зміни бренду.

3. Доведено, що економічний потенціал міста або регіону є динамічною багатофакторною категорією, що може бути кількісно та якісно описана. Процес формування й реалізації економічного потенціалу міст та регіонів має бути безпосередньо пов'язаний зі стратегічним плануванням та територіальним розвитком.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авдеєнко В. І. Виробничий потенціал промислового підприємства / В. І. Авдеєнко, В. А. Котлов. - М. : Економіка, 2002. - 208 с.
2. Гусев Ю. В. Стратегия развития предприятия: [монография] / Ю. В. Гусев. - СПб. : Изд. СПб УЭФ, 1992. - 160 с.
3. Ігнат'єва І. А. Методологічні аспекти управління стратегічним потенціалом підприємства / І. А. Ігнат'єва // Проблеми науки. - 2005. - № 1. - С. 67.
4. Олексик О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. І. Олексик, І. М. Репіна, О. С. Федонін. - К., 2004. - 316 с.
5. International Human Development Indicators [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/statistics>.
6. Феоктистов Д. В. Методология оценки уровня и качества жизни населения / Д. В. Феоктистов // Налоги. Инвестиции. Капитал. - 2002. - № 3-4. - С. 10-27.
7. World Rank - Human development index Human Development Report Office 2010 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/>.
8. Бобкова О. Ю. Сутнісна характеристика економічного потенціалу підприємства / О. Ю. Бобкова, К. М. Нужний. - Дніпропетровськ : Наука та освіта, 2007. - 727 с.

© В. Сєвка

УДК 331.5:332.1

ОСВІТА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

НАДІЯ СИНЮРА-РОСТУН,

аспірант Інституту регіональних досліджень НАН України, м. Львів

УЛЬЯНА ГУЗАР,

аспірант Інституту регіональних досліджень НАН України, м. Львів

У статті розглянуто чинники, які впливають на трудову діяльність в умовах економіки знань. Основна увага приділяється освіті як визначальному фактору формування трудового потенціалу та реалізації трудової діяльності. На прикладі Львівської області проаналізовано стан освітньої галузі. Автори акцентують увагу на особливій важливості дошкільного виховання й необхідності комплексного забезпечення сучасних шкіл для реалізації концепції "економіки знань".

Ключові слова: освіта, економіка знань, Львівська область.

Постановка проблеми. Перехід суспільства на постіндустріальні засади розвитку вимагає від трудової діяльності людини високої динамічності, що пов'язано зі значним ускладненням змісту праці, інтелектуалізацією трудової діяльності, виникненням нових професій та інноваційно-знансєвих видів діяльності. Змінюється вплив та структурна вага факторів, які впливають на формування та можливості реалізації трудової діяльності, збільшується свобода та необхідність самостійного вибору діяльності, оскільки не

лише матеріальна винагорода стає основою для здійснення трудової діяльності. Праця розуміється не лише як можливість здобувати засоби для життя, а як щоденна життєва потреба, як самоціль людського існування. Відбувається трансформація життєвих інтересів працівників зі сфери безпосереднього споживання матеріальних благ у сферу самореалізації й усебічного розвитку особистості, що збагачує зміст і характер праці творчими елементами [1]. У цих умовах необхідно визначити фактори, які найбільше впли-

вають на розвиток трудового потенціалу. У нових умовах важливого значення набуває освітній рівень населення, який стає основним фактором інтелектуалізації процесів трудової діяльності. На освітній рівень населення впливає доступність закладів освіти - від дошкільних та загальноосвітніх до вищих навчальних закладів. Соціально-економічні засади початкового рівня освіти, як показує аналіз відповідної літератури, досліджено найменше, хоча значення цього рівня є ключовим, оскільки саме в дитячому та підлітковому віці розвиваються здібності до інтелектуально-творчої діяльності, яка стає запорукою здійснення молодим поколінням активної трудової діяльності в нових економічних умовах.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням проблем, пов'язаних із відтворенням та формуванням робочої сили, займалися зарубіжні та вітчизняні науковці А. Сміт, Дж. Кейнс, Б. Генкін, І. Маслова, Ю. Одегова, Н. Шаталова, Є. Качан, Г. Осовська, О. Федоніна. Важливе значення при вивченні факторів трудової діяльності відіграють дослідження людського капіталу, вивченням якого в Україні займаються О. А. Грішнова, О. М. Головінова, Г. О. Зелінська, У. Я. Садова, Я. С. Вітвицький, Н. М. Словінська та ін.

Мета статті - окреслити фактори, які впливають на трудову діяльність в умовах економіки знань; проана-

лізувати стан освітньої сфери як запоруки розвитку трудового потенціалу особистості. Оскільки основна увага в більшості наукових досліджень приділяється впливу вищої освіти на подальшу трудову діяльність, то в статті ми зосередимо увагу на рівні розвитку та можливостях здобуття належного рівня освіти в мережі загальноосвітніх навчальних закладів регіону (на прикладі Львівської області).

Виклад основного матеріалу. Серед чинників, які найбільше впливають на трудову діяльність, прийнято виділяти: а) стан здоров'я населення; б) якість загальної й професійної освіти; в) можливість для реалізації трудового потенціалу в процесі трудової діяльності; г) загальні соціально-економічні умови в країні (регіоні); д) правове та інституційне поле для здійснення трудової діяльності в державі; е) фінансово-економічне забезпечення результату трудової діяльності [2].

В умовах переходу до економіки знань фактори, що впливають на трудову діяльність, поділяються на стимулюючі (позитивні) та стримуючі (негативні). Стимулюючі фактори за своєю природою націлені на розвиток постіндустріального суспільства, підвищення інтелектуального рівня трудових ресурсів та гармонійний розвиток економіки в цілому. Групування факторів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. - Розподіл факторів, які впливають на трудову діяльність у період переходу до економіки знань*

<i>Стимулюючі фактори</i>	<i>Стримуючі фактори</i>
Навчання впродовж життя (безперервна освіта)	Незадовільний стан здоров'я населення, високий рівень інвалідизації
Інноваційна освіта	Негативні тенденції в розвитку освітньої сфери
Творча діяльність	Трудова бідність
Зменшення частки незайнятого населення	Низька конкурентноздатність випускників українських ВНЗ
Інтелектуалізація робочої сили	Відсутність стратегії розвитку держави на основі „економіки знань”
Інформаційно-телекомунікаційні технології	Правова та соціальна незахищеність працівників

*Складено та розроблено авторами

Робоча сила є найціннішим ресурсом економіки знань, але особливої цінності набуває інтелектуальна робоча сила, яка може активно використовувати здобуті знання для створення нового знаннєвого продукту, що стає запорукою розвитку економіки нового типу. Основою для успішного здійснення трудової діяльності в нових економічних умовах стає освіта.

В умовах економіки знань особливої актуальності набирає "інноваційне навчання", яке спрямоване не лише на просте накопичення певної кількості знань та вироблення навичок, а передбачає формування в тих, хто навчається, здатності до проектної детермінації майбутнього, творчої інтерпретації знань. Застосування знань у процесі трудової діяльності постає як творче завдання, яке щоразу вирішується в неповторній ситуації, отже освіта має виховувати самостійно й творчо мислячу особу [3].

В Україні Національною доктриною розвитку освіти передбачається розвиток освіти відповідно до вимог сучасності: перетворення економіки України на економіку знань, зокрема в напрямі розвитку системи безперервної освіти та навчання протягом життя; створення індустрії сучасних засобів навчання, підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку; упровадження та освоєння наукомістких та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці. Передбачається

фінансування освіти як пріоритетного напрямку видатків бюджетів усіх рівнів [4]. Освіта стає вирішальним фактором збереження та примноження знань, а кінцевим носієм, виробником та споживачем стає людина, яка здатна проектувати, виробляти, застосовувати та споживати знаннєвоїсткі товари й послуги [5, с. 210]. Якісна освіта вважається сьогодні однією з необхідних умов успішного розвитку будь-якої країни та регіону.

У Львівській області основними програмами розвитку освіти є Програма розвитку освіти м. Львова на період 2008-2012 рр. [6] та Програма розвитку освіти Львівщини на 2009-2012 роки [7]. На жаль, завдання, які ставляться в державних та програмних документах, часто носять декларативний характер, а замість інноваційного розвитку, в освітньому просторі регіону спостерігаються деструктивні тенденції, які гальмують розвиток освітнього комплексу та людського ресурсу. Сьогодні держава не здатна забезпечити однаковий доступ до обов'язкової освіти для своїх громадян, що не сприяє підвищенню якості трудового потенціалу та трудової діяльності в найближчому майбутньому.

Відвідування дитиною дошкільного закладу надзвичайно важливе для її повноцінної соціалізації. Окрім того, дошкільна освіта стає першим кроком на шляху майбутнього трудового самовизначення індивіда, а розвиток творчих здібностей і навичок із раннього ди-

тинства справляє беззаперечний позитивний вплив на трудову діяльність у дорослому віці. З усіх ланок освіти чи не найважливішою є дошкільна, адже дошкільний вік - це базовий етап фізичного, психічного та соціального становлення особистості [8].

Серед основних проблем галузі дошкільної та загальної освіти можна відзначити: скорочення кількості дошкільних закладів та збереження низького рівня охоплення дітей дошкільною освітою; скорочення мережі загальноосвітніх навчальних закладів, низький рівень їх матеріально-технічного забезпечення, відсутність рівного доступу до навчальних закладів,

особливо серед дітей, що проживають у сільській місцевості.

В Україні найбільш напруженою є ситуація із забезпеченням однакового доступу до дошкільних установ для найменших мешканців. Розглянемо її більш докладно на прикладі Львівського регіону. За рівнем забезпечення місцями в дошкільних закладах Львівська область займає 25 місце в країні. Рівень охоплення дошкільною освітою в 2008 р. досягнув лише 40 %, при цьому в міських поселеннях - 57 %, у сільській місцевості - лише 15 %. За період 2008-2009 рр. він збільшився лише на 1 % (рис. 1).

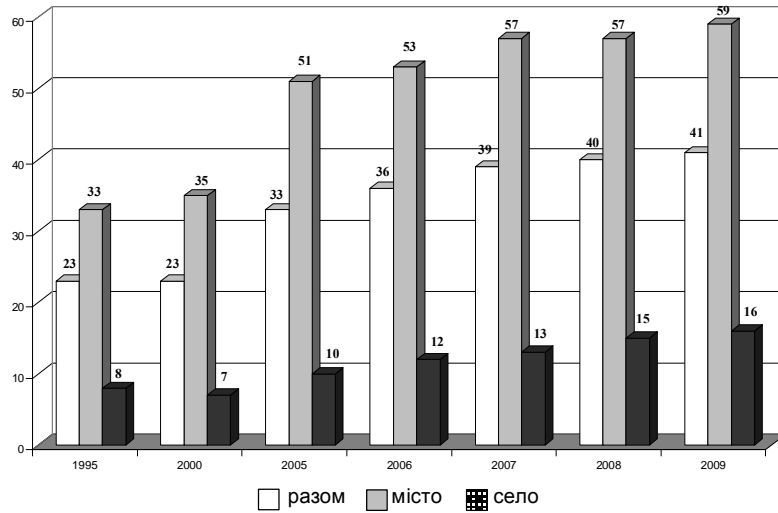

Рис. 1. Рівень охоплення населення дошкільними закладами у Львівській області [за даними: 9, с. 14.].

Поступове зростання рівня охоплення дошкільною освітою спостерігається разом зі зростанням рівня завантаженості дошкільних закладів, який у регіоні сьогодні є одним із найвищих у державі. Так, у міських поселеннях на 100 місць припадало в 2009 р. - 136 дітей, у сільській місцевості - 107 дітей [9, с. 12-13] (рис. 2).

Так, у міських поселеннях на 100 місць припадало в 2009 р. - 136 дітей, у сільській місцевості - 107 дітей [9, с. 12-13] (рис. 2).

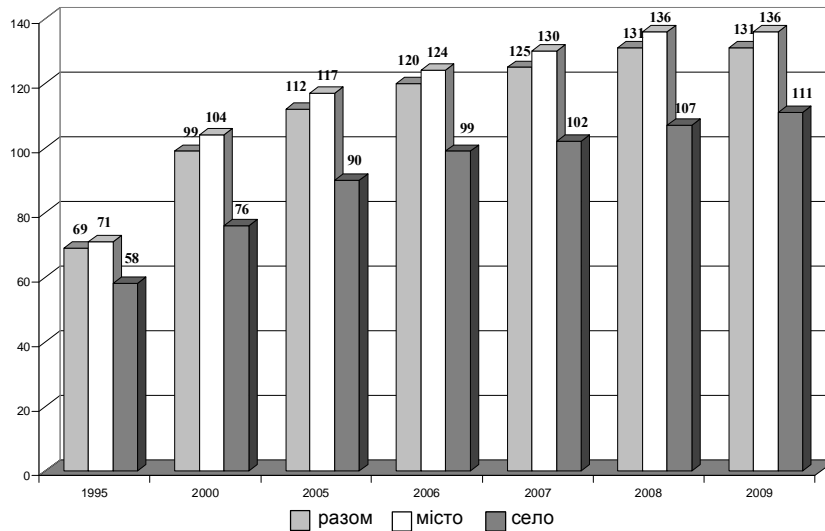

Рис. 2. Рівень завантаженості дошкільних закладів у Львівській області (дітей на 100 місць).

Як бачимо з рис. 1 та 2, рівень охоплення дошкільною освітою зростає разом із завантаженістю дошкільних закладів, що свідчить про екстенсивний розвиток дошкільної освіти та негативно відбивається на якості наданих послуг. Зростає наповнюваність груп (подекуди до 40 дітей при нормі 15-20 дітей), що унеможливає належний рівень догляду, навчання та виховання.

Спостерігається зниження доступності якісної середньої та вищої освіти особливо для населення сільської місцевості; зниження інтересу до природничих та математичних наук, хоча саме вони визначають конкурентні переваги в інтелектуальній інноваційній діяльності [10].

За період 1995-2009 рр. мережа загальноосвітніх навчальних закладів області скорочується (рис. 3).

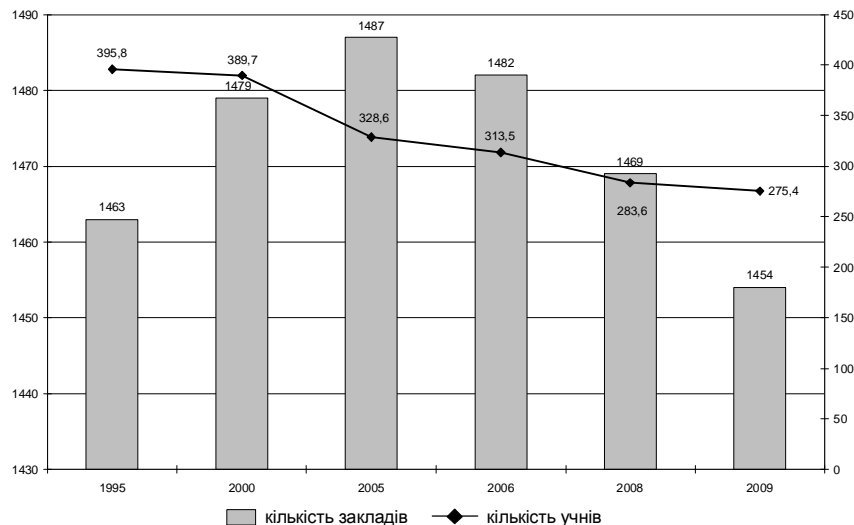

Рис. 3. Динаміка скорочення мережі загальноосвітніх навчальних закладів та учнів у них [за даними: 9, с. 32].

Скорочення мережі навчальних закладів пов'язане зі зменшенням кількості учнів (на 120 тис. осіб за 1995-2009 рр.), що цілком логічно сприяє закриттю малокомплектних закладів, особливо в селах, з метою економії бюджетних коштів. Водночас закриття малокомплектних закладів породжує проблему доступу учнів до загальноосвітніх шкіл. У 2009-2010 н. р. у Львівській області за межею пішохідної доступності проживало 27 890 учнів (10,7 %), із них 30,4 % учнів добиралася до школи самостійно, для 69,6 % було організоване підвезення, при цьому лише 43,6 % учнів підвозилися шкільними автобусами. Окрім того, невирішеними впродовж багатьох років залишаються проблеми матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів. До основних проблем можна віднести: недостатнє забезпечення комп'ютерною технікою та мультимедійними комплексами; застаріла матеріально-технічна база, зокрема кабінетів фізики, хімії, біології, іноземних мов, шкільних майстерень; неналежні умови для занять фізичною культурою і спортом [6]. Важливою умовою інноваційного розвитку освіти є створення умов для профільного навчання учнів. Профільне навчання спрямоване на формування єдиної життєвої, світоглядної, наукової, культурної та професійної компетентності учнів. Організація профільного навчання є одним із напрямків реалізації доступу до якісної освіти, але забезпечити належні умови для здобуття профільного навчання в умовах регіону неможливо, оскільки лише 67 % ЗНЗ II-III ступенів в області забезпечені кабінетами фізики, 52 % закладів - кабінетами хімії (7 % ЗНЗ мають сучасні кабінети фізики та хімії), 56 % - кабінетами біології та 64 % - кабінетами інформатики.

Іншою важливою проблемою, особливо мережі сільських шкіл Львівської області, постає їх інформаційна незабезпеченість: відсутність сучасних комп'ютерних класів, мережі Інтернет позбавляє можливості учителів та учнів отримувати інформацію про останні освітні та наукові новинки, що робить освіту відірваною від життя. Лише 37 % загальноосвітніх навчальних закладів області у 2009/10 н. р. мали підключення до мережі Інтернет. Недостатнім є рівень забезпечення комп'ютерною технікою - на один комп'ютер в області припадає 21 учень, окрім того, з усіх комп'ютерів, що використовувались навчальними закладами, 31 %

мають вік понад 5 років, тобто вже потребують оновлення, 8,5 % - технічно несправні та 11,8 % використовувались в управлінській діяльності.

Висновки

1. Динамічні перетворення та постійне оновлення змісту праці підвищують вимоги до інтелектуальних і творчих здібностей людини, що змушує працівника в процесі трудової діяльності постійно шукати можливості для підвищення свого професійного рівня, розвивати свій творчий потенціал для збільшення можливостей самореалізації особистості. Постійне підвищення рівня кваліфікації працівників забезпечує освіта, яка стає одним із основних факторів та передумовою розвитку кваліфікованих трудових ресурсів в умовах економіки знань. Необхідною умовою в процесі переходу до економіки знань стає реалізація концепції "безперервного навчання впродовж життя", що вимагає від робочої сили постійного збагачення своїх трудових навичок та формує готовність до можливої зміни професії (спеціальності) в майбутньому.

2. У сучасному світі перед освітою ставляться нові задачі, які передбачають: прищеплення навичок самонавчання; створення умов для успішної соціалізації й самореалізації; забезпечення загальності освіти; нівелювання нового джерела нерівності між людьми - особи, які не навчаються та періодично не підвищують свою майстерність, стають неконкурентоспроможними на ринку праці. Людина повинна постійно вчитися, і саме навчання протягом життя стає формою захисту особистості проти невизначеності та непередбачуваності в нових економічних умовах.

3. Найважливішу роль у системі освіти впродовж життя відіграє дошкільне навчання та загальна середня освіта, оскільки саме ці складові безперервної освіти закладають навички самонавчання, розвивають інтелектуальний та творчий потенціал особистості з раннього дитинства. Для забезпечення належного освітнього рівня населення як запоруки здійснення інтелектуальної трудової діяльності державі необхідно забезпечити рівний доступ до якісних освітніх послуг, починаючи з раннього дитинства. На жаль, сьогодні ця основна умова переходу до економіки знань не виконується, тому необхідно здійснювати подальші дослідження з метою створення рівного доступу до освітніх послуг для всіх громадян.

4. Основними проблемами мережі загальноосвітніх навчальних закладів Львівської області, що негативно позначаються на формуванні якісного людського ресурсу для здійснення трудової діяльності сьогодні є: фізичне скорочення мережі загальноосвітніх навчальних закладів, що викликало зниження доступності якісної загальної освіти, низький рівень матеріально-технічного забезпечення, що негативно позначається на якості навчального процесу. Недосконалість територіальної організації дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів не дозволяють забезпечити основний принцип розвитку економіки знань - безперервну освіту впродовж життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильєва О. А. До проблеми професійного самовизначення студентів / О. А. Васильєва [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2009_6/4_rozdil/Vasilyeva.htm.
2. Слівінська Н. М. Соціально-економічні та демографічні чинники реалізації трудового потенціалу регіону : дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / Н. М. Слівінська ; Донецький національний ун-т. - Донецьк, 2003 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://disser.com.ua/content/27457.html>.
3. Ярошенко А. О. Криза освіти як глобальна проблема сучасності / А. О. Ярошенко // Вісник НУТУ КПІ. Філософія, психологія, педагогіка. - 2007. - № 1 [Електронний ресурс]. - Режим

доступу : www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkpi/FPP/2007-1/07_Yaroshenko.pdf.

4. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Економіка знань - модернізаційний проект України / [за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка]. - К. : Фенікс, 2007. - 544 с.
6. Програма розвитку освіти м. Львова на період 2008-2012 рр. (затверджена ухвалою сесії Львівської міської ради від 20.03.2008 р. № 1615) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.city-adm.lviv.ua/adm/docs/education/38-program>.
7. Програма розвитку освіти Львівщини на 2009-2012 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.oblrada.lviv.ua/programs.php>.
8. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / С. М. Ніколаєнко - К. : Знання, 2006. - 207 с.
9. Заклади освіти у Львівській області. Статистичний збірник. - Львів, 2010.
10. Сіверська Л. Б. Роль освіти у формуванні і розвитку інтелектуального капіталу / Л. Б. Сіверська [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlit/17_5/230_Siwerska_17_5.pdf.

© Н. Синюра-Ростун, У. Гузар

УДК 334.4

ПРОЦЕСИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ТЕТЯНА СЬОМКІНА,

доктор економічних наук, професор Макіївського економіко-гуманітарного інституту

Стаття присвячена дослідженню процесів соціалізації умов функціонування суб'єктів підприємницької діяльності при формуванні інформаційної інфраструктури сучасного суспільства з точки зору появи загальних та особливих рис здійснення підприємницької ініціативи в історичному аспекті.

Ключові слова: соціалізація, суб'єкти підприємницької діяльності, соціально-економічні умови, інформаційна інфраструктура.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Актуальність дослідження процесів соціалізації умов функціонування суб'єктів підприємницької діяльності при розвитку сучасних економічних відносин обумовлена органічним зв'язком із теоретичними та практичними завданнями формування сталої соціально-економічної системи суспільства та утворенням реальних функціонально ефективних відносин між усіма економічними суб'єктами ринкової економіки в Україні.

З початку 90-х років ХХ століття в економічному

житті суспільства відбуваються процеси, спрямовані на збільшення соціальної складової як безпосередньо ринкового, так і соціально-економічного середовища. Ці процеси охоплюють усі сфери життя людини, відбиваючись на психологічному, соціальному та політичному сприйнятті нею економічних процесів. Зміна техніко-технологічних параметрів виробничих процесів призвела до змін у розподілі чинників виробництва та робочої сили. Ці зміни викликали збільшення уваги до якості робочої сили, а відповідно, до умов життєдіяль-